

Колесник Н.Є. Культурологічний підхід у підготовці майбутніх учителів початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів // Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання. – Випуск 5. – 2014. – С. 106-111.

УДК 378:373.31+372.874

Колесник Н.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирського державного університету імені Івана Франка

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Розглянуто сучасний стан соціально-культурного розвитку суспільства; представлено сутність понять "культура", "творча діяльність", "предметно-перетворювальна діяльність", "культурологічний підхід", "культурологічний підхід у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів".

Ключові слова: культура, творча діяльність, предметно-перетворювальна діяльність, культурологічний підхід, культурологічний підхід у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів.

Рассмотрено современное состояние социально-культурного развития общества; представлена сущность понятий "культура", "творческая деятельность", "предметно-превращающая деятельность", "культурологический подход", "культурологический подход в подготовке будущего учителя начальной школы к формированию предметно-превращающей компетентности учеников".

Ключевые слова: культура, творческая деятельность, предметно-превращающая деятельность, культурологический подход, культурологический подход в подготовке будущего учителя начальной школы к формированию предметно-превращающей компетентности учеников.

Modern sociocultural development of society status is considered in the article; the essence of the concepts "culture", "creative activity", "in-converting activity", "culturological approach", "culturological approach in preparation of future teacher of initial school to forming of in-converting competence of students" are presented.

Keywords: culture, creative activity, in-converting activity culturological

approach, culturological approach in preparation of future teacher of initial school to forming of in-converting competence of students.

Підняти рівень кваліфікації майбутнього вчителя, підвищити якість його підготовки, забезпечити готовність випускника ВНЗ до здійснення якісної шкільної освіти можливо за умов гнучкого поєднання особистісного й фахового в системі навчання студентів професії вчителя. Цього вимагає поєднання фахово-предметного навчання й оцінювання його результатів з інноваційним адаптивно-індивідуалізованим навчанням професії вчителя з перших кроків його становлення за програмною цілеспрямованою педагогічною взаємодією і співпрацею студента і викладача, який добре володіє педагогічними секретами шкільної освіти, враховує навчально-пізнавальні можливості й здатності кожного студента. Сучасний учитель має не тільки знати, а й ефективно діяти як у планованих, так і в непередбачуваних педагогічних ситуаціях, самостійно розробляти інноваційні технології навчання і виховання учнів, усвідомлюючи суспільну значущість своєї праці й державну відповідальність за її результати. Сучасний стан соціально-культурного розвитку суспільства, нові вимоги виробництва до професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи зумовлюють необхідність інноваційних, культурологічних підходів, оновлення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи з урахуванням художніх традицій минулого, досвіду декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, естетичного і культурного розвитку особистості, її гуманістичної сутності.

Згідно з державними документами, зокрема: Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст., Законом України "Про освіту", "Про вищу освіту", Державною національною програмою "Освіта" (Україна XXI ст.), Концепцією національного виховання студентської молоді, Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір, Національною стратегією розвитку освіти України на період до 2021 року, Галузевою концепцією розвитку неперервної освіти та ін.) у процесі навчання учні початкових класів мають прилучитися до різних видів українського мистецтва, розмаїття його жанрів і стилів, вітчизняної та світової культури у контексті світових культуротворчих процесів.

Метою статті є розкрити сутність культурологічного підходу в підготовці майбутніх учителів початкової школи засобами предметно-перетворювальної компетентності.

В Україні здійснюється пошук шляхів якісної підготовки майбутніх учителів початкової школи, формування їх професійної компетентності на засадах синтезу мистецтва, науки і техніки, наступності змісту професійного навчання, його індивідуалізації та диференціації. Важливою умовою розвитку сучасного суспільства є реформування вищої педагогічної школи, яка забезпечує підготовку компетентних, конкурентоздатних спеціалістів, що зумовлює розробку науково-обґрунтованих концепцій, моделей, систем

професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

У сучасній педагогіці відома значна кількість різних підходів, що лежать в основі підготовки майбутніх учителів початкових класів. У їх числі є як відомі та усталені (традиційний-знанневоцентристський, системний, діяльнісний, комплексний, особистісно орієнтований, особистісно-діяльнісний), так і нові, що увійшли в науковий обіг порівняно недавно (ситуаційний, контекстний, поліпарадигмальний, інформаційний, ергономічний і т. д.). До останніх відноситься і комплексний підхід.

Зауважимо, що теоретичний аспект дослідження складають концепції суб'єктної активності людини в процесі її професійного становлення (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Вознюк, Є. Клімов, О. Саннікова та ін.), наукові положення теорії діяльності (В. Андрущенко, В. Давидов, М. Каган, В. Кремень, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Шадриков та ін.), теоретичні засади підготовки майбутнього педагога (О. Антонова, Ю. Бабанський, А. Богуш, Г. Васянович, С. Вітвицька, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Краєвський, В. Кузь, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.), особистісно зорієнтованої освіти (Ш. Амонашвілі, І. Бех, І. Якиманська, С. Яценко та ін.), соціально-педагогічної діяльності (О. Беспалько, Х. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, А. Мудрик, Н. Сейко, З. Шевців та ін.), підготовки майбутнього вчителя початкової школи (Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, М. Вашуленко, С. Мартиненко, І. Пальшкова, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.). В історичній ретроспективі питанням предметно-перетворювальної компетентності молодших школярів приділяли увагу вітчизняні класики педагогічної науки: О. Духнович, М. Корф, Т. Лубенець, А. Макаренко, Я. Мамонтов, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга. Упровадження предметно-перетворювальної діяльності у практику початкової школи займає чільне місце у працях С. Коновець, Г. Мельник, Т. Носаченко, В. Тименка, Д. Тхоржевського. Культурологічний підхід у підготовці майбутнього вчителя визначений у працях О. Отич, О. Рудницької, О. Шевнюк та ін.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів, як складова професійної освіти, потребує узгодження з філософією освіти та філософією культури сучасного періоду, що спонукають до організації педагогічного процесу, побудованого на засадах системно-діялісного, синергетичного, акмеологічного, культурологічного підходів, які забезпечують формування у студентів системи інтегрованих художньо-педагогічних, техніко-технологічних знань, комплексних кваліфікаційних умінь та вільний і творчий розвиток особистості.

Культурологічний підхід у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів розглядається як сукупність методологічних прийомів, що забезпечують аналіз професійно-педагогічної освіти крізь призму культурологічних понять: "культура", "творча діяльність", "предметно-перетворювальна діяльність", "культурологічний підхід", "культурологічний підхід у підготовці

майбутнього вчителя початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів".

Аналізуючи сутність поняття "культура" в загальнонауковому плані, дослідники визначають її як соціально-прогресивну творчу діяльність людства в усіх сферах буття й свідомості, що є діалектичною єдністю процесів опредмечування (створення цінностей, норм, знаків, систем тощо) та розпредмечування – освоєння культурної спадщини, спрямованого на перетворення дійсності й багатства людської історії на внутрішнє багатство особистості, на різнобічне виявлення й розвиток сутнісних сил людини [6, с. 91].

У процесі навчання учнів початкової школи ставиться наголос на основне концептуальне положення предметно-перетворювальної компетентності – це реалізація програми "людина – проектування – середовище". Ця програма охоплює три основні сфери діяльності: формування свідомості; розвиток практичних навичок; ознайомлення з теоретичними аспектами проблеми і його сучасним станом [3, с. 7].

Предметно-перетворювальна діяльність передбачає творчість.

Досліджуючи діяльність, О. Антонова вважає, що це спосіб буття людини у світі, її здатність вносити у дійсність зміни. Вона зазначає, що під діяльністю розуміють усю різноманітність занять людини, все те, що вона робить [1, с. 39].

За допомогою науково-практичних методів, і, зокрема методу контент-аналізу, нами було здійснено категорійний аналіз поняття "творча діяльність". Учитель покликаний бути посередником між педагогічною наукою і практикою. Від нього залежить не тільки пропаганда, впровадження наукових знань у практичну роботу, але й така організація педагогічного колективу, при якій з'єднуючим початком є творчий задум, ідея [7, с. 422]. Творча діяльність здійснюється лише творчою особистістю.

Праця педагога, спрямована на організацію діяльності молодших школярів зумовлює насамперед організаційну діяльність (на що неодноразово вказував А. Макаренко), яка передбачає "кооперацію" між учителем та учнями і між самими учнями.

С. Вітвицька розглядає поняття "підготовка до педагогічної діяльності" як об'єктивний творчий процес, що ґрунтується на закономірностях, що зумовлені потребами соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, стратегічними завданнями реформування педагогічної освіти в Україні [2].

Важливими в аспекті нашого дослідження є ідеї швейцарського педагога Й. Песталоцці (1746-1827) щодо розвивального навчання, яке спонукає до самодіяльності молодшого школяра, полягає у намаганні пов'язати чуттєве сприйняття з розвитком мислення. Педагог розробляє основи художньо-технічної творчості. Він доводить, що внутрішня суть розвитку технічних і професійних умінь полягає у розвитку здібностей людини і формування вмій не зводиться тільки до односторонніх механічних навичок.

Вихованець братської школи, основоположник педагогіки нового часу

Я. Коменський (1592-1670) у своїй праці "Велика дидактика" (1632) звертає увагу на необхідність трудового виховання, висловлює дидактичні вимоги до організації праці, підкреслює, що потрібна така праця, яка "не перевищує сил дитини" [4, с. 230]. У своєму підручнику "Видимий світ у малюнках" (1658), який перекладався багатьма мовами світу та 150 років був одним із основних для молодших школярів, Я. Коменський пропонує користуватися для початкових вправ дітей у малюванні предметами, що вивчаються, оскільки це привертає увагу дітей до предметів реального світу, сприяє більш точному сприйманню предметів, розвиває спритність руки. "Видимий світ у малюнках" – це своєрідна ілюстрована дитяча енциклопедія первісних знань. Вона містить 150 коротких статей, ілюстрованих малюнками. У підручнику представлені дані про природу, діяльність людини, суспільне життя.

Отже, нова культура епохи Відродження у Західній Європі (переклад франц. терміну "Ренесанс") за взірць взяла культуру античного світу, античну цивілізацію. Епоха Відродження – це епоха гуманізму, яка характеризувалася вимогою гармонійного всебічного розвитку особистості. У цей період велика увага приділялася предметам художньо-естетичного циклу, зокрема до шкільних програм були внесені такі предмети: малювання, ліплення тощо. В епоху Відродження важлива роль відводилася учителю.

Великий внесок для розвитку трудового навчання в початковій школі зробив видатний педагог-практик А. Макаренко (1888-1939). Він на практиці довів, що саме трудове виховання лежить в основі формування особистості, самостійної, творчої, що саме праця є джерелом духовного та морального збагачення людини. І творча праця можлива тільки тоді, коли людина ставиться до роботи з любов'ю, коли вона свідомо бачить у ній радість [5].

Продовжив та розвинув ідеї А. Макаренка видатний український учений, педагог-майстер В. Сухомлинський, який важливим засобом трудового виховання молодших школярів вважав залучення до різноманітної трудової діяльності, продуктивної праці. В. Сухомлинський не раз зазначав, що в художньо-технічній творчості молодших школярів елементарні види ручної обробки матеріалів – перший, але дуже важливий етап трудового навчання [7, с. 270].

Вміння та навички, яких набувають учні на уроках ручної праці, є умовою формування й розвитку інших, складніших умінь і навичок, котрими вони оволодівають у середньому і старшому віці. Навчившись вирізати з паперу або випилювати лобзиком, учневі легше буде працювати на лещатах, токарному верстаті, обробляти металеві деталі напилком, приступати до конструювання радіоприймачів тощо. Праця, у розумінні цього педагога-гуманіста, має перетворитися на творчість, оточену ореолом краси, гордості, особистої гідності.

Культурологічний підхід у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів, застосований у сучасній педагогіці, свідчить про багатоаспектність і міждисциплінарний характер.

Отже, культурологічний підхід в аспекті нашої проблеми є пріоритетним,

оскільки в умовах розбудови незалежної української держави, коли змінюється соціокультурний контекст освіти, все більшого значення набуває культурологічний аспект підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів, згідно з яким акценти переносяться з традиційної установки на засвоєння особистістю заданої кількості інформації та опанування фахових умінь на розвиток в неї культури мислення, почуттів, поведінки, що разом утворюють той центр, навколо якого об'єднуються знання, уміння, навички і стають константами діяльності суб'єкта як неповторної індивідуальності.

Література

1. Антонова О.Є. Методичні рекомендації до застосування технології формування у майбутніх учителів базових знань з курсу "Педагогіка" / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: ЖДПУ, 2000. – 100 с.

2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підруч. за модульно-рейтинг. системою для студ. магістратури / Вітвицька С.С. – Київ: Центр навч. літератури, 2006. – 384 с.

3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18(594), травень. – С. 5-39.

4. Коменський Я.А. Велика дидактика / Коменський Я.А. // Вибрані пед.твори. – К.: Рад.шк., 1940. – Т. 1. – С. 230.

5. Макаренко А.С. Книга для родителей / Макаренко А.С. // Сочинения: в 7 т. – М.: Из-во АПН РСФСР, 1951. – Т. 4: Книга для родителей. Лекции о воспитании детей. Выступление по вопросам семейного воспитания / гл. ред. И.А. Каиров. – 1951. – С. 11-338.

6. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: монографія / О.М. Отич; за наук. ред. І.А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / Сухомлинський В. О. – К.: Вид-во „Рад. шк.“, 1976. – Т.3. – 670 с.